

vagyunk, szinte vadregényes a táj, hatalmasak a függőleges falak, egykor leszakadt óriási sziklák. Fenséges a környezet, nem kell ilyen élményért az agyonreklámozott Amerikába menni. És a természet mellett az ember itt is alkotott: a völgyben 4535 (!) barlang található, köztük 105 templom, amelyből eddig 31-et már feltártak. És a sokszor igen finoman faragott templomok nagy része, persze, itt is IX-XI. századi falképekkel gazdagon díszített. A számtalan szebbnél szebb részlet, a részletesen elmesélt bibliai történet közül feltétlenül kiemelendő a Kígyós templom (Yilanli kilise) X. századi Utolsó ítélete, amelynek naturalista pokolábrázolásában találhatóak azok a kígyók, amelyekről a templom a nevét kapta.

A legkülönlegesebb ábrázolás azonban a Fa alatti templomnak (Agacalti kilise) az a képe, ahol a kis Jézus imáadására megérkeznek a bölcsék: nekik azonban semmi közük a későbbi idők három királyaihoz, mégcsak nem is jólszituált, rangjuknak megfelelően díszes ruhás tudósok, hanem azok, akik valójában voltak: mágusok, akik ott táncolnak csúcsos süvegben, földig érő lepellel borítva, kerek, dobolásra szolgáló zeneszerszámmal a kézben, nyilvánvaló révületben. Különleges ábrázolás, rendkívül ritka, példátlan csak azért nem nevezhetjük, mert analógiái megtalálhatók Európában, természetesen - mint különleges, a keresztény fővonulatba nem illeszkedő ábrázolások esetén oly sokszor - a Kárpát-medencében.

Szöveg és fotók:

Horváth Zoltán György

Karácsonykor összegyűlik az év...

Elgondolkodtató, hogy a humanitárius szervezetek - például a Nemzetközi Vöröskereszt - emberei, akik különféle háborús vidékekre járnak, hogy élelmet, gyógyszert, segítséget vigyenek, hogy orvosi ellátást biztosítsanak, nem csak a sebkötözést és a vérnyomásmérést tanulják. Olyan világ ez, hogy az orvosok, ápolók elutazás előtt külön tanfolyamon ismerkednek a modern kézfegyverekkel: tudniuk kell, melyik milyen sebet üt, tudniuk kell, hogy ha "csak úgy" belelövöldöz valaki a civil járókelőkbe (s hányszor megtörténik ez az úgynevezett kis, helyi háborúban!), általában - világtájtól, országtól függően - milyen kalibereket használnak, hogyan hatol be a lövedék és miként roncsolja a kiszolgáltatott emberi testet...

A segítséget vivő akarva-akaratlan, de kénytelen foglalkoznia a pusztítás tudományával. Hála Istennek, más szemszögből és másért csinálja, mint azok, akik pusztítanak...

Uszama ben Herosztratosz

A cím öszvér: Uszama (eredetileg így ejtik), vagy Oszama (mi ilyen alakban félünk tőle) egy jelenkori alak.

De Herosztratosz?

Hát, görög suszter volt, Kr. előtt 356-ban felgyújtotta az efezoszi Artemisz-templomot, hogy híressé legyen. (Honfitársai ugyan kiadták az ítéletet, miszerint halál jár a neve említéséért..

mégis, majdnem két és félezer év óta ismerjük. Tehát: sikerült neki.)

Így már talán megbocsátható az öszvér cím.

Uszama ben Herosztratosz kitalálta és meghagyta, hogy repüljenek bele a WTC két tornyába. A két, százvalahány emeletes épület összeomlott, sokezen meghaltak, a világ fél, Herosztratosz bin Laden bujkál. A bűvőhelyeül szolgáló országra légicsapásokat mérnek, satöbbi. Herosztratosz-Uszama előbb-utóbb meg fog halni. Ha nem ölik meg, akkor végez vele a betegség, a vénség, vagy valamelyik sértődött testőre.

Közben megszólaltak a hangok: "Igen, de Amerika... a góg, ahogyan ők az egész világot... igen, de az, ahogyan ők másokat nyomorba... hogy ők minden felett ítélkezni akarnak, meg a gazdasági hatalmuk, meg az, hogy..." - akármi.

Csakhogy te is lehettél volna titkárnő ott, a 75-ik emeleten, egy rágógumit forgalmazó cég irodájában. És akár az én gyermekem is járhatott volna a 69-ik emeleten működő számítógépes tanfolyamra.

Lehet, hogy a Székelyudvarhelyről 1945-ben kivándorolt testvéred lányának férje, a Joe - aki egyébként Cincinnati-ben született és szülei után félig örmény, félig írországi - éppen a reggeli kávéját itta a 89-ik emeleten lévő könyvelői irodában.

Talán egy távoli ismerősöd kissé durva modorú lánya volt az egyik újságíró, aki a sajtótájékoztatóra érkezett, mert majd hamarosan polgármestert kell választani a világváros számára. Igaz, hogy a csaj magyarul nem tudott, sőt, azt sem tudta, hogy merre van Erdély, nem is volt büszke arra, hogy egyik szülője valahonnan erről a tájékról származott. Ízig-vérig amerikai volt, csupán arca alkata emlékeztetett arra, hogy nem teljesen angolszász - de a kultúrája, a szokásai, a szemlélete mind-mind szemenszedett amerikai-ság.

Illetve: amerikai-ság volt, mert talán kilencven emelet magasságból zuhant le, acéltraverzek és üveg függönyfalak darabjai között.

Vajon, kereshető-e Artemisz vétke abban, hogy Herosztratosz híressé akart lenni? Hiszen lehet, hogy kegyetlen istennő volt. Hellyel-közzel embereket is áldoztak neki? Nem tudom, akkortájt azért ez elő-elő fordult... Az is lehet, hogy nem volt igazán szép épület az a templom. Nincs mit sajnálni rajta... És talán fiatal szűzlányokat áldoztak fel benne korábban, nem tudom. Vagy fiatal fiúkat. Vagy például kölcsönöket lehetett felvenni Artemisz templomának papságától, amelyeket aztán a papok nyilvántartottak, számolták a kamatot és kegyetlenül behajtották a tartozást, mégha földönfutó lett is az adós. Nem tudom.

Csak azt tudom, hogy bármivel vádolható is az Artemisz-templom, Herosztratosz felgyújtotta és híres lett. Ugyanígy ez a bin Laden.

Vackunk az időben

A véletlennek mindig van szerkezete. A véletlen nem véletlen. Meg kell történnie. A véletlennek vélt gondolatoknak is meg kell születniük.

Ahogy múlik az idő, egyre inkább tudatában vagyok a saját magamban létező négy falnak. Tudom, hogy hiába is szeretném tagadni, vannak, léteznek ezek az én falaim, tehát inkább nem tagadom.

Találkozom, persze, mások négy falaival is. De nem tehetek mást, tudomásul veszem: a másik embernek - más embereknek, mindenkinek - vannak négy falai.

S azokba ő ütközik bele.

Munda cor meum, ac labia mea, omnipotens Deus, qui labia Isaiæ Prophetæ calculo mundasti ignito...

Tisztítsd meg szívemet és ajkamat, mindenható Isten, ki Izaiás próféta ajkát tüzes üszökkel megtisztítottad...

Mi ez? Öntetszelgés? A mocskos város közepén, késő este mondogatom magamban az Ordo Missæ latin szövegét, mert ettől szebbnek, jobbnak vélem, vagy tisztábbnak szeretném tudni önmagam?

Efféléken töprengve ballagok át a csúnya aluljárón, ahol a hajléktalanok éppen bevacolnak. Hideg éjszaka jön, a gyötrött műanyagszatyorba gyűjtött motyóra is vigyázni kell. Az a párna. Az alkohol is hat, érdes hanghordozással vetnek egymásnak egy-két szót. Bevacolnak. Aludni térnek.

Én is igyekszem bevacolni: sietek a metróhoz, elérem még, talán az utolsó előtti szerelvényt.

Ezt a várost lakom 1946 óta, évtizedeken át otthonosan mozogtam benne s megesett, hogy éjfélkor, vagy éjjel kettőkor ballagtam hazafelé. Otthonosan. Akkoriban még nem vackoltak be hajléktalanok az aluljárókba és a parkok bokrai alá. "Akkoriban minden más volt..."

No, ettől a megállapítástól erősen viszolygok. "Akkoriban..."

Hiszen persze, hogy minden szebb és jobb volt... így utólag. Mert akkoriban fiatalabb voltam. Te is, meg ő is. Pedig a kérdés tisztán matematikai: mondjuk húsz évvel ezelőtt pontosan húsz évvel voltam fiatalabb. Te is. Ő is. Emberek, akik jót és rosszat tettek, hibáztak, vétkeztek és szépek voltak. Akkoriban is... (Magyarán: elégedetlen vagyok attól, hogy a hajléktalanok bevacolnak. Sőt, felfedezem önmagamban a dühöt.)

...s itt jöttem rá, hogy mi mindannyian bevacolunk az időben. Folyamatosan, évfordulók nélkül. Mert, végül is, mi az az évforduló? Akár egy forradalomé, akár a magad születésnapja, akár házasságod évfordulója?

Bevacolás az időben.

Valahova ugyanis tartozni akarunk, anyagi és szellemi értelemben. Érzelmileg. S közötttem és közötted, közöttünk és az aluljáróbeliek között csak annyi a különbség, hogy más lehetőségekben ülünk, mozgunk, máshová vackolunk be, hogy az iszonyú, rideg, folyvást fagykörűli hőmérsékletet árasztó külső világ ellen védve higgyük magunkat. Az időben is be kell vackolnunk, de mindannyian másként vackolunk be.

Ezért irigylésre méltó (talán: követésre méltó), aki hittel, gondolkodással, Uram bocsá, szeretettel képes bevacolni.

Munda cor meum ac labia mea...

A hajléktalan bevacol az aluljáróban, hullámpapír, tépett, mocskos pokróc az ideiglenes fészeképítés eszköze. Nekem jól megy, kinyitom a lakásajtót, fűtés van, ágyba fekszem és olyan pokrócot húzok magamra, amelyet időről időre kimosok, mert van, hol kimosnom. Újabb fokozat: nekem is rosszul megy, hiszen a fűtésszámlát alig tudom kifizetni, jó tíz éve már, hogy utoljára festés volt a lakásban. A rekamiém közepén gödrösödik, előregeedett az epeda.

De micsoda luxus, amit két-három tévédoboz hullámpapírja nyújt az aluljáróban? Csak eszembe ne jusson azt mondani, hogy megérdemli, hogy nem igyekezett, hogy ő, a koldus az oka...! (Kevés ennél embertelenebb vélemény kering manapság az emberek között.)

Hát így vackolunk be. Azaz ki így, ki úgy.

S amint ezt szépen megállapítottuk, máris bevacoltunk az időben. Jól elvagyunk a magunk szélvédett fogalmi között. Pedig... milyen szélesek a reménytelenség rései, amelyeken át besüvíti a szél!

Képesnek kellene lennem, hogy apostolként felhívjam valamelyik didergőt, aludjon nálam, a meleg lakásban? Még a csupasz padló is jobb, mint néhány réteg hullámpapír a kövezeten. S ha egyet felhívtam, a többi még ott fázik. Hányat tudnék felhívni? Kettőt, hármat? Maradt még odakint néhány száz, vagy éppen néhány ezer. Tehát egyet sem hívok fel. A távfűtés számlájához meg amúgy sem tudnak hozzájárulni.

Az emberiség bevacol az időben, legalábbis ezt próbálja. Azóta, hogy kiűzték a Paradicsomból, amely minden emberben megvolt. A Paradicsom nem külső hely, az egész emberiségben megvolt, csak veszítjük, veszítjük, nap mint nap, aztán megkíséreljük visszanyerni, nap mint nap... És megpróbálunk nap mint nap bevacolni az időben.

A hajléktalan pedig, aki a piszkos, szakadt takarót magára húzza az aluljáróban, mindig holnapi napfényről, s tűzhelyről álmodik, ahol saját munkájával forró levest főz. Ez a messzi álom az ő vacca az időben.

Karácsonyok ütközése

Meglepetésszerűen, csodás, augusztusi napfényben mondotta hatvanon már túli barátom:

- Mindegy, hogy havazik-e, vagy sem, fehér-e a karácsony vagy éppen latyakos és városi... Aztán elkezdett mesélni a saját, tavalyi Szentestéjéről: természetes, hogy karácsonyi dolgokon töprengett, miközben elővette a bort, s melléje két poharat. Megkínálja a fiát, aki odabent erősen tesz-vesz. Elmosolyodott, amint saját régmúlt gyermekkorára gondolt: úgy volt szokás, hogy a kicsi gyermek meglepetésként kapja a karácsonyfát... egyszercsak "csenget az angyal", a család belép a szobába s hát...! ott ragyog az illatos fa, gyertyák égnek.

- Ahány ház, annyiféle karácsony... - zárta le a gondolatait s a két megtöltött pohárral elindult a szoba felé.

Nem véletlenül, mégis hirtelen, kissé váratlanul tolt elő egy emléke a mélyből, évtizedekkel ez előtről.

Idegen helyre került és tudomásul vette az idegen szokásokat. De a karácsony estét mindenképpen erdélyi gyermekkorára örömeivel akarta széppé tenni a saját gyermekének. Még ha idegen is a világ s itteni az asszony.

Egyszemélyes szórványként ballagott hazafelé a decemberi estében, talán huszonkettedike lehetett. A piacon egy gubás ember majdnem ötméteres, gyönyörű fát kínált.

- Olyan dús, egyenletes, friss, hogy még Erdélyben is megállná a helyét gondolta ő akkor, s alkudozás nélkül megvette.

A vállára vette s irány haza. A kiserdőn át alig tíz percnyi a gyalogút. Nehéz volt a fa, ő sietett, lihegett, izzadt, így aztán a karácsony estét némán töltötte: erélyes hörgőgyulladását kapott.

De akkor sikerült a hatalmas fát szépen elrejtetnie a csupasz kertbe s úgy lépett a lakásba, hogy legfeljebb a kabátjára tapadt fenyőtűk árulkodtak a titkos mesterkedésről. A nagy meglepetés első mozzanata tehát sikerült.

Másnap magas lázzal ébredt és eltűnt a hangja. Az orvos gyógyyszert adott és tilalmat: ki se bújjon az ágyból!

Erre vállat vont. Hiszen titokban fel kell díszíteni a fát, köréje raknia kicsifíúnak szánt ajándékokat. De előbb le kell fűrészelni a friss, erős törzs alsó részét, amely legalább tíz centiméter átmérőjű. (Nyers fenyőfát fűrészelni, kis kézfűrészsel egy lakószobában... bizony, nagy feladat.) Muszáj, mert a lakás két méterrel alacsonyabb, mint a fa. Az erőfeszítésért cserébe a kicsifíú meglepődik, hogy "jé, mit hozott az angyalka"... ő pedig előre élvezte a meglepetést és az örömet a gyermek arcán..., később is gyönyörű lesz minden, mert ha vége a titoknak, a lakásban ide is, oda is jut a hatalmas alsó ágakból egy-egy tekintélyes fenyőcsokor. Huszonnegyedikén megkérte a feleségét, hogy legyen társa a játékban, a délutáni alvás előtt mesélje be a hároméves gyermeknek, hogy apa kénytelen volt orvoshoz menni, de estére, "angyaljövetelre" biztosan hazaér. S ő addig bezárkózik a nagyszobába, beállítja és díszíti a fát.

Hiszen jól emlékezett, otthon, tizenöt-tizenhat éves korukban az apjuk egyszer így szólt hozzájuk:

- Díszítsük együtt a fát.

- Azt már nem! - jelentették ki határozottan, ő, meg a testvérei, mintha összebeszéltek volna. Segítettek, mindent odakészítettek, de kivonultak. A többi az apjuk dolga, ő a család "angyala". Meglepetést, játékot akartak. Titkot akartak játszani.

S a megbeszéltségre úgy vonultak be, csodálkozva és meglepődve, mint kiskorukban. Igazi meglepetés volt. Örömteli és szerető játék.

Hát ezt akarta ő is a hároméves fiának biztosítani s örökíteni: a kedves, titkolózó játékot.

Hátha sikerül... Három évesen hadd higgye a fiúcska, hogy a gyönyörű, díszített fa, a gyertyák, az ajándékok mind-mind csodaként kerültek oda: "az angyalka hozta".

Izzadt, kissé szédelgett a láztól, a munka lassabban ment, mint gondolta. Szólt közben a rádió, hogy a vékony falak s még vékonyabb ajtó miatt valami "hangfüggöny" segítségére legyen s elnyomja a neszezéseket. Aztán váratlanul megérkezett a nagymama. Hangosan, felháborodottan vette tudomásul, hogy nem közösen díszítenek. Hogy a gyermeknek meglepetés készül, játékos titok. "Angyalka hozza a fát."

- Micsoda hülyeség! - csattant fel az ajtón túl.

A hörgőgyulladás nem tette lehetővé a horgos viták bonyolítását. Ő tehát fohászzkodott a születőben lévő Kisdedhez, s dolgozott tovább.

Aztán a megébredt gyermek csicsergését hallotta:

- Hol van apa? Mindjárt jön az angyal és ő még nincs itthon?

- Apád ott van bent, most díszíti a fát! - reccsent a nagymama.

Az érzékeny, kétféleképpen nevelt gyermekre ez úgy hatott, mint a benzinre dobott gyufa. Úgy szökött az ajtónak, hogy szinte letépte a kilincset. Dörömbölt és kiabált:

- Apa, tudom, hogy ott vagy! Engedj be!

Némán rakosgatott tovább; egy angyal nem kiabál az ajtón át, főként, amikor súlyos hörgőgyulladása van.

A nagymama azonban foglalatostkodott az unokájával:

- Ott van, ott van! Csak titkolózni akar előtted!

- Apa, nyisd ki! - a fiúcska felhergelve ordított.

Elolvad ilyenkor a fehér hó. Zűrös az este, a csengőszó elmarad s a friss fenyő illata kiszökik a szobából. A titkot, a játékot s a kedves meglepetés örömét befenték sárral.

Tavaly karácsony este ez a kép egy tizedmásodperc alatt futott végig benne, aztán - mivel két kezében egy-egy pohár bor - , bekiáltott az ajtón:

- Angyal, engedj be, hogy koccintsunk egyet!

Az immár harminc felé közeledő fia a megnyitott ajtón kinézett és rákacagott: - Apa, nem jöhetsz be, még nem érkezett meg az angyal! - Azzal átvette az egyik poharat. - Nemsokára jön a csengettyűszó! Egészségünkre! - és szelíden visszavonult, hogy befejezze a díszítést és kirakja az ajándékokat. Felnőttes, játékos titokban.

Ő pedig állt a becsukott ajtó előtt, s úgy kortyolta a bort, hogy közben átfutott benne az örömteli felismerés:

- Sikerült!

Eddig tartott az augusztusi napfényben öreg barátom elbeszélése.

- Hát akkor tavaly boldog karácsony estétek voltak! - mondtam én, s ő elrévedve bólogatott:

- Igen. És remélem, idén is ilyen lesz!

dcs

2001. december

Reményik Sándor

A karácsonyfa énekel

Ha szűk szoba: hadd legyen szűk szoba.

A szűk szobában is terem öröm,

Gyúl apró gyertya ínség éjjelén,

Ó csak ne legyen a sorsom bús közöny,

Ó csak legyenek a fény forrása én,